

HAPPY END ÉS VÉRFÜRDŐ

Mohácsi János és Koltai M. Gábor rendezése Nyíregyházán

László Lili az Asszony asszonyinak farkasában. Fotó: Trifonov Éva

Egy békebeli, szívmengető, feel-good szerelmi történet 1937-ből, és egy, az önzésről, mohóságról, amoralitásról szóló XVII. századi dráma. Találhatnánk közös nevezőt, hiszen ott az a remekül alkalmazható általánosság, hogy a színház az emberről szól, vagy egy egészen konkrét momentum, a fekete díszlet, de bármelyik mondvacsinált, erőltetett lenne. Úgyhogy menjünk inkább szép sorban.

Itt a vége, pedig milyen unalmas napnak indult, *Kréta kör, A mandátum, Illatszertár* – Mohácsi János 17 év elteltével, három erősen társadalomkritikus dráma után szórakoztató darabbal tért vissza Nyíregyházára. Ha jól számoltam, három színész van, akikkel az előzőekben dolgozott, Horváth Margit, Szabó Márta és Tóth Károly. Ennél többet nem is érdemes ennél a ténynél időzni, mert nem csak a felsorolt színészek beszélnek mohácsiul. És miután leírom, hogy „a Rátz kisasszonyt játszó Szabó Márta a legperfektebb ezen a nyelven”, rájövök, ezúttal nem is a nyelv teszi mohácsiúvá ezt a szemnek, szívnek igazán jóleső előadást, hanem a tempó, ahogyan a derűsen kényelmes karakter- és helyzetépítésből felpörög, és ahogyan a színesre figyel, a színészből indul ki, az ensemble-ra épít.

Tiszteletet parancsoló, de nem hivalkodó Hammerschmidt úr az ősbemutató korát idéző illatszertára (díszlet: Khell Zsolt). Megvan a földszint, megvan a galéria, kidolgozottak a fiókos meg a vitrines szekrények, a sok feketét a diszkrét arany és az üveg kompenzálja. Elegáns az üzlet, a jól szabott egyenköpenynek el kell takarni a pult két oldalán állók közötti különbségeket (jelmez: Remete Kriszta). A tulajdonos a kereskedői éthoszt képviseli. Elvárásai magasan vannak, de betarthatatlant nem kér. Korrekt ember, szakmai tartással. Bizalmat kelt, és bizalommal viseltetik mindenki iránt, fontos neki a vásárlói és a munkavállalói elégedettség. Történhet bár-

mi kint, a nagyvilágban, az illatszertárban – így aztán benne is – rend van és nyugalom, a stabilitás öröknek hitt. Amikor ez elvész, mert jóval fiatalabb felesége megcsalja, ráadásul épp az egyik alkalmazottal, ő nem egyszerűen megrendül, hanem összeomlik. Nem elsősorban hiúságból nem érti, mi történik körülötte; számára a csalás, a játékszabályok be nem tartása az élet semmilyen területén nem elfogadható. Ahogyan Horváth László Attila ereje teljében levő, energikus Hammerschmidtje egyetlen pillanat alatt megtörik, és a befelé fájó férfiszexuális stációin végigmegy, majd vállalja a kompromisszumot, mély empátiát kelt. (És nem csupán az ötvenes nézőben, de azokban a középiskolásokban is, akikkel az előadást néztem.)

Horváth Sebestyén Sándornak igen jól áll Asztalos úr szerepe. Semmi harsányság nincs benne, ebben remekül ellenpontoszza őt az egyszerre tenyérbe mászó és angolnászerűen megfoghatatlan Kádár úr harsányságával Gulácsi Tamás, illetve a családi körülményei miatt minden megfelelői kényszerbe belemenő Sipos úr, akit István István játszik. Asztalos biztos a szakmáját illetően, tehetségét, empátiáját látja Hammerschmidt, és egyfajta mentor-tanítvány, szinte apa-fiú viszonyban működnek. Ezért fáj neki az összes megjegyzés, ezért tűr hosszan, ezért robban látszólag váratlanul, és ezért képes az együttérzésre, a megbocsátásra. Ám Asztalos úr sosem lép följebb a társadalmi ranglétrán, amivel pontosan tisztában van, ebbe viszont nem keseredik bele, attól jóval derűsebb személyiség. Kizárólag a tartós kapcsolat hiányából, még inkább az az iránti vágyból adódó bizonytalansága üt át ezen a tartáson. Az egzisztenciális és önértékelési problémákból Horváth Sebestyén Sándor nem egy csupa görcs Asztalos urat épít fel, hanem egy olyan fiatalembert, aki rájön, egy ponton túl nem lehet, nem érdemes a munkába menekülni.

Balázs kisasszony úgy viszonyul Asztalos úrhoz, mint zsák meg a foltja, esetleg borsó meg a héja. (Nem véletlenül talál-
tak egymásra ismeretlenül a levelezésben.) Rá is igaz a tar-
tós kapcsolat hiánya, a kielégületlen vágy, a magánélet elől a
munkába menekülés. A különbség kettejük közt annyi, hogy
a nőnek van túlélési stratégiája: szabályokkal bátyázza magát
körül. És miután lassan leszámol azzal, hogy egy bármilyen
ő eljöhet, lassan ráfordítja a zárat arra a bizonyos kapura,
egyszer csak jön egy levél, aztán még egy és még sok egy is-
meretlen férfitől, ami az összes rigorózan betartott szabályt
felülírja. Széles Zita egy olyan Balázs kisasszonyt játszik, aki
már kinövesztette a biztonsági tüskéket. Láthatatlanban, írásban
sokkal nagyobb biztonságban érzi magát, a papíron mer lágy
lenni, kitárulkozni. Számára az a feladat, hogy ne féljen vállal-
ni sebezhetőségét. A happy end neki nem az önazonosságot,
hanem Asztalos úr megtalálását jelenti.

Ahogy az Mohácsiéknál szokás, komótos az építkezés, idő
kell, míg az apró játékokból, a szappanrendezgetéstől a kira-
kati karácsonyfa díszítéséig, megismerjük a karaktereket, a
helyzetet, de a néző nem veszíti el a türelmét, mert eleven és
életségű az előadás. Horváth Margit pénztárban ülő Molnár
kisasszonyának a természetesség árnyalatát sem hordozó ál-
dottkarácsony-kívánó hangsúlya sokadszorra is vicces. Szabó
Márta Rátz kisasszonyként értetlen, naiv, mindentudó, az elegy
arányai tökéletesek, és az abszurd felé viszik az alakítást. Az
Árpádót játszó Fellinger Domonkos pimaszul unott, bájosan
nemtörődöm kifutófiúból előléptetése után felfelé megfelelni
akaró, lefelé kicsiket rúgó segéddé alakul. Finoman belengi az
üzlet karácsonyi hangulatát a kölniillat és az egzisztenciaféltség,
de a magas színvonalú szórakoztatást előtérben tartva jó ér-
zéssel nincs túltolva sem a keser, sem az édes.

Ezzel szemben a kamaraszínházban... nos, ott már az alap-
anyag, a magyarul először Nyíregyházán bemutatott – és ezért
a vállalásért, sőt bevállalásért csak elismerés illeti a színházat
– Thomas Middleton-dráma, az *Asszony asszonynak farkasa*
ab ovo, szerzőileg tobzódik a cinizmusban. Mintha Koltai M.
Gábor ezekben az itthon kevésbé játszott Jakab-kori darabok-
ban – korábban: *Kár, hogy kurva; Amalfi hercegnő* – találna
analógiát korunk diszharmóniájához, értékválságához.

Mi? László Miklós: Illatszertár

Hol? Nyíregyházi Mórincz Zsigmond Színház

Kik? Horváth László Attila, Horváth Sebestyén Sán-
dor, István István, Gulácsi Tamás, Széles Zita, Szabó
Márta, Horváth Margit, Fellinger Domonkos, Lakatos
Máté, Gyuris Tibor, Tóth Károly, Forró-Török Tünde,
Jenei Judit / Díszlettervező: Khell Zsolt / Jelmezterve-
ző: Remete Kriszta / Zene: Zságer-Varga Ákos / Dra-
maturg: Mohácsi István / Rendező: Mohácsi János

Mi? Thomas Middleton: *Asszony asszonynak farkasa*

Hol? Nyíregyházi Mórincz Zsigmond Színház

Kik? István István, Széles Zita, László Lili e.h., Gulácsi
Tamás, Pregitzer Fruzsina, Uрмаi Gábor, Schmidt
Sára, Illyés Ákos, Fellinfer Domonkos, Martinkovics
Máté e.h., Gyuris Tibor, Rák Zoltán / Fordította:
Forgách András / Díszlettervező: Vereckei Rita / Jel-
meztervező: Szalai Sára / Dramaturg: Varga Anikó /
Rendező: Koltai M. Gábor

Hazugság, elvtelenség és kíméletlenség, valós motivá-
ció nélküli, l'art pour l'art gonoszság mozgatja a szalakat,
legyen az megcsalás vagy házasságtörés, álljon a háttérben
szociopátának is nevezhető arisztokrata özvegyasszony vagy a
ranglétra alacsonyabb fokán álló anya, akinek fia frissen nősült
– itt könnyen beáldoznak bárkit. Különösen a nemes Livia bá-
nik úgy mindenkivel, mintha a saját játékszerei lennének. Szé-
les Zita hidegen élveteg nagyvadat mutat, aki nem egyszerűen
taktikus, hanem veszélyes stratégia. A kontroll az életeleme, a
hatalom és a manipuláció okoz neki élvezetet, kielégülést.

Miközben ebben a világban a férfiak mélységesen megve-
tik a nőket. A hozzájuk fűződő viszonyt a szexuális kielégítés-
re vonatkozó használat definiálja, és ebben akár az incesztusig
is elmennek. Féltekenységük nem érzelmi, hanem birtoklási
alapokon nyugszik.

De még mielőtt megsajnálánk egy ifjú feleséget, hogy
gazdag férfiak elé vetik prédaként, Middleton csavar egyet
a dolgon. A fiatalasszony, amint szembesül hiszékeny és pu-
hány férje, Leantio (István István) visszafogott anyagi lehe-
tőségeivel, már jelzi, neki ennyi nem lesz elég, és a szeretői
státuszt hideg fejjel vállalja. Őzikeszemű naivából egy férfias
férfi, a Herceg (Gulácsi Tamás) ambiciózus kitarottjává vál-
ni nem egy pillanat műve, hanem tudatos döntés eredménye.
László Lili e. h. Biancája kérgesedik, pragmatikussá válik an-
nak érdekében, hogy az álmait megvalósítsa.

Nem nyelvileg, hanem tetteiben és motivációiban explicit
a darab, és ezt követi az előadás: szépelgés nélkül fogalmaz
író, fordító (Forgách András) és rendező. Ehhez biztosít időt-
len háttérrel a színház minden saját fekete fala és az a kifutó-
szerű, a csapdából menekülési útvonallá váló (és fordítva) hol
kint, hol bent, hol járasi, hol evési felületnek használható, ide-
oda tologatható térelem, amit Vereckei Rita tervezett. Ráadá-
sul úgy osztja a színpadot, hogy akár párhuzamos helyszínek
is létrejöhetnek.

A nők korántsem szolidárisak egymással, de önzésükben
is ők az erősek ebben a férfiközpontú világban. Ők azok, akik
képesek túlélni, és a rettenetes szituációkból is a lehető leg-
jobbat kihozni. Az más kérdés, hogy távolról nézve ez a le-
hető legjobb is minimum megalázó, de a női integritás ekkor
is igyekszik tartani magát. Mintha a női lélek a legnagyobb
korlátok között is inkább képes lenne a döntési szabadságra.

A férfiak jóval statikusabb karakterek. Ruháik státuszt is
jelentenek: a közember, az udvari zsúrpubi, a Bíboros, a kato-
na-uralkodó Herceg. Jellemük változatlan, ami az egyneműbb
ruhákban is látszik (jelmez: Szalai Sára). Ezzel szemben izgal-
masan változnak a női ruhák a semmilyenségből a valami-
lyenség felé, egyre többet mutatnak, egyre gazdagabbak az
anyagok; és ahogy perfektuálódik a vágy, úgy a frizurák is
egyre bomlanak.

A néző érteni véli az ambíciókat, de nem támad fel benne
az azonosulási vágy. A rendezői gesztus, a jól választott zenék
a jazzklasszikusoktól a Nirvana *Rape Me*jéig meg aztán pláne
távolítanak. Nem vehetjük komolyan a bosszúszomj oltásá-
ra szerzőileg előírt, egyre kevésbé hihető és egyáltalán nem
tisztító vérfürdőt, amit tervezői-rendezői megfogalmazásban
egészen addig pörgetnek túl, hogy a halott fehér hálóköpeny-
ben röpköd (egy hevederrel, és minden bizonnyal némi díszí-
tői segítséggel).

És mégis: van ebben a szatirikus, rock and rollba csúszó
víg végjátékban valami nyugtalanító. Nem a hőstelenség, in-
kább a cím kijelölte agresszió. Az egyetlen, amiben állhatato-
sak tudunk, tudunk lenni.